

Лаптур М.Ю.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Тенденції глобалізації та інтеграції, посилена взаємодія держав, яка обумовлена проблемами світового масштабу, зумовлюють актуальність дослідження та переоцінку суверенітету як явища абсолютного. Оскільки проблеми сучасності набирають таких обертів, що неможливо їх вирішити без об'єднання ресурсів держав, то останні вимушені самообмежувати свої права та делегувати їх міжнародним спільнотам. На цих підставах виникають питання співвідношення суверенітету держави та обов'язковості міжнародного права, «розмивання» суверенітету на підставі делегування все більшої частини функцій держави наднаціональним структурам.

Дослідження цього питання отримало розвиток завдяки роботам: М. Вебера, Г. Моргента, Р. Арона, Буроменського М. В., Волошина Ю. О., Скакуна О. Ф., Битяка Ю. П., Буткевича В. Г., Оніщенко Н. М., Баймуратова М. О., Шаптала Н. К., Лукашука І. І., Георгіца А. З., Марченка М. М. та інші.

Для предметного дослідження цієї проблематики, повинно визначитись з поняттям суверенітету.

Розробка теорії державного суверенітету є найвагомим внеском Ж. Бодена у розвиток політичної думки. Суверенітет він розуміє як абсолютну, постійну й неподільну владу [6, с. 58].

В класичному розумінні суверенітет держави має дві складові: внутрішня та зовнішня.

Суверенітет є правом здійснювати верховну владу у певній державі. У ширшому розумінні суверенітет виступає необхідною політико-правовою характеристикою держави і є важливою політичною та юридичною умовою її існування як територіальної цілісності [3, ст. 131].

У вимірі зовнішньополітичної діяльності суверенітет розглядається як основний принцип міжнародних правовідносин та істотна ознака держави у міжнародному праві, а також визначається як «повнота влади», незалежність держави від інших акторів міжнародних відносин. Іншими словами, державний суверенітет трактується як верховенство держави на своїй території і її незалежність у міжнародних відносинах. Незалежність держави в міжнародних відносинах – це її непідпорядкованість будь-якій зовнішній владі, владі інших держав, що виявляється у праві вільно проводити свою внутрішню і зовнішню політику. Утім можна констатувати, що повністю незалежних держав не існує. Цю ознаку державного суверенітету необхідно розуміти як можливість приймати самостійні рішення, передусім в політико-правовій сфері [3, ст. 131-132].

В понятті державного суверенітету слід виділяти два аспекти – формально-юридичний (це своєрідна політико-правова форма державного суверенітету) і фактичний (його матеріальний зміст). У процесі розвитку держави його юридична (політико-правова) форма залишається незмінною, тоді як його фактична сторона (матеріальний зміст) може зазнавати істотних змін, коливаючись від наповнення державної влади і разом з тим державного суверенітету реальним політико-правовим і матеріальним змістом (нормальний стан державного суверенітету) і до їх вихолощування, зведення державної влади і державного суверенітету лише до їх політико-правової форми і формально-юридичного змісту [5, ст. 123].

Створення наднаціональних інтегративних структур, множення транснаціональних акторів, формування міжнародних режимів (щодо прав людини, прав національних меншин, ядерного нерозповсюдження, регіоналізація, сполучена зі зниженням ефективності державного регулювання, та багато інших феноменів глобалізації світу трактуються як поява післясуверенного порядку, де суверенітет «зник», «розмитий», або «дезінтегрований» як нормативний принцип та емпірична реальність. Проте, це аж ніяк не свідчать про формально-юридичне обмеження властивостей суверенітету. В цьому випадку було б вірно стверджувати про «розмивання» застарілих уявлень про суверенітет [2, ст. 295].

Оскільки, в теперішній час постають питання, які держави не можуть вирішити самотійно то знижується ефективність національного управління урядів.

Однією з тенденцій епохи глобалізації можна вважати те, що, обираючи методи вирішення проблем, держави все частіше переходять від односторонніх дій до двосторонніх, а від них – до багатосторонніх і наднаціональних; від «м'якого права» – до «жорсткого права»; від примату внутрішнього права в тих чи інших питаннях – до примату міжнародного права [1, ст. 80].

Головним інструментом боротьби з проблемами сучасності є передача суверенних прав держави наднаціональним утворенням, які у своїй єдності можуть упорядкувати міжнародні відносини.

Так, внаслідок функціональної кризи національної держави теоретики глобалізації аргументують вигідність об'єднання суверенітетів різних держав або делегування суверенітету на наднаціональний рівень управління. Вважається, що на це є багато причин, наприклад, зростання безпеки і стабільності, усунення небезпеки конфліктів, скорочення військових витрат, а також активізація економічного і технологічного співробітництва. Тому існує реальна «національна зацікавленість» в «денационалізації» – в об'єднанні суверенітетів для вирішення національних проблем [4, ст. 161].

Більшість учених схиляються до думки, що наявність наднаціональних елементів у структурі певної міжнародної організації не призводить до

обмеження суверенітету її держав-членів. І навіть у тому разі, коли наднаціональна організація кваліфікується як конфедеративний союз держав, котрий виступає на міжнародній арені не лише від свого імені, а й від імені своїх членів [7, ст. 29].

Прибічники цього погляду говорять, що держава не втрачає свій суверенітет, а добровільно передає ті суверенні повноваження, які вона вважає за потрібне передати задля вирішення глобальних проблем сучасності. Держава відстоює національні інтереси завдяки міжнародному механізму.

Водночас багато авторів вважають, що в сучасних умовах суверенітет здійснюється в певних межах. Не можна не погодитися з науковцем Е. Л. Кузьмінім, який зазначає, що можна говорити про характер обмеження суверенітету, про його природу, але сам факт залишається фактом – ми досить часто зустрічаємося з обмеженням суверенітету тією чи іншою мірою [6, ст. 59].

Р. Хаас вважає, що повна монополія влади, якою суверенні держави володіли раніше, поступово зникає. Тому суверенітет повинен бути не абсолютним, а умовним, навіть договірним. До того ж повинна бути збережена основна ідея суверенітету як стримувального чинника проти насильства між державами. Держави повинні послабити власний суверенітет з метою самозахисту, тому що жодна з них не може ізолюватися від того, що відбувається у сучасному світі [3, с. 135].

Адже більшість держав світу, формально маючи суверенітет, не володіють ним у повному обсязі, оскільки на них поширюється політична, економічна, а іноді й військова воля або навіть експансія з боку більш розвинених держав. У цьому аспекті державний суверенітет є фактичним аспектом явища, а не визначає його формально-юридичний або доктринальний зміст [6, ст. 59]

У зв'язку з цим важливо також зазначити, що жодна країна де-факто не може відступити від попередньо взятих на себе зобов'язань у зв'язку з економічними наслідками для неї. Фіскальний суверенітет донині вважається досить чутливою сферою виняткових повноважень сучасної держави [1, ст. 80].

Отже, підсумовуючи багатоманітність поглядів на трансформацію державного суверенітету, можна зазначити, що державний суверенітет зберігається у формально-юридичному значенні, проте його фактичне наповнення змінилося. Держава делегує все дедалі більше суверенних повноважень наднаціональним структурам. Так, цим вона не позбавляється свого суверенітету, але задля налагодження міжнародних зв'язків з іншими державами, вона перебуває тиском біль розвинених держав та змушена поступатися своїми суверенними правами задля захисту національних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Топчій В. В. Межі державного суверенітету: теорія та практика / Топчій В. В. // Прикарпатський юридичний вісник. – 2016. – № 1 (10). – С. 78-81.
2. Ковтун В. І. Окремі питання державного суверенітету а аспекті посилення інтеграційних і глобалізаційних процесів / Ковтун В. І. // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 295-305.
3. Троян І. Державний суверенітет як політична категорія: сутність, характеристики, особливості трансформації / Троян І. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2010. – № 22. – С. 130-136.
4. Троян І. Трансформація державного суверенітету в умовах глобалізації / Троян І. // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. – 2011. – № 23. – С. 158-164.
5. Яковюк І. Державний суверенітет національних держав у складі Європейського Союзу: проблеми визначення / Яковюк І. // Вісник академії правових наук України. – 2004 р. – № 3 (38). – С. 114-126.
6. . Гринюк В. Поняття суверенітету у сучасному міжнародному праві / Гринюк Н. В. // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2011. – № 559. – С. 58-61.
7. Шпакович О. Співвідношення наднаціональності міжнародних організацій та суверенітету їхніх держав-членів / Шпакович О. // Наукова бібліотека. – 2014. – № 20. – С. 28-32.

Лукань М.О.

юрист,

Товариство з обмеженою відповідальністю
«Юридична компанія «ПОЛЕКС»

ЗНАЧЕННЯ LEX MERCATORIA В СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

У міжнародному приватному праві сьогодення, одним з найбільш дискусійних питань є визначення та застосування концепції *lex mercatoria*.

В дослівному перекладі з латинської мови *lex mercatoria* означає купецькі закони, оскільки історичною передумовою її утворення стало виникнення купецького стану у Середні віки. З розвитком торгівлі, типові дії її учасників повторювались, а форми поведінки набували ознак звичаю. Утворилась своєрідна спільнота купців, які постійно перебували у мандрах, займаючись міжнародною торгівлею.

З постійними мандрями купців, мандрували їхні звичаї, адже купці відбирали найкращі з них та застосовували їх у відносинах між собою. Таким чином, відбулось формування єдиної спільної системи права, що склалась з найкращих звичаїв міжнародної торгівлі, хоча ця система, подекуди могла і не мати нічого спільного із звичаями місцевості, в якій здійснювалась торгівля.